

Tetiana Mejzerśka
(Kijów, Ukraina)

ОДЕСЬКІ ПОЕТИ-ШІСТДЕСЯТНИКИ

На початку 1959 року відбувся позачерговий XXI з'їзд КПРС, який проголосив повну і остаточну перемогу соціалізму, вступ СРСР у період розгорнутого будівництва комунізму. Ідеологія соціалістичного гуманізму тісно пов'язувалась із проблемою творення нової особистості: соціально активної, високоморальної, культурної. Виступ М. Хрущова на XIII з'їзді ВЛКСМ визначив два вирішальних фактори, що у післясталінську епоху мали першочергове значення для подальшого розвитку літератури. Перший: всупереч буржуазній пропаганді, радянська література має утверджувати думку про розквіт звільнених соціалізмом творчих сил народу. Другий: література має виховувати молодь. Звідси визначились дві найважливіші теми: соціалізм і розквіт людини, молодь і труд – вони мали втілювати пролетарську мрію про ідеальну людину.

Новий час творив нову індустріально-урбаністичну культуру, в якій людське начало відіграло домінуючу роль. Апофеоз індустріального міста поєднувався з апологією колективізму, радянського способу життя. Образ міста з множинністю і мінливістю вражень, динамікою повсякденності, насиченої творчою працею, втілював могутність людського інтелекту і волі. Згідно Йохану Хейзинги, «у кожній живій цивілізації, яка процвітає... поезія виконує вітальну, соціальну і літургічну функції»¹, пафос поезії можна уподібнити пафосу древніх поетів Греції, які здійснюють яскраво виражену соціальну функцію: «Вони звертаються до народу як наставники... Вони виступають як вожді»². Ще в 1961 році відомий критик Степан Крижанівський відзначив «цікаву рису молодих поетів – прагнення розкрити всесилля і могутність сучасної людини. Людина ніби заповнює собою світ і всесвіт, вона велетенська і всемогутня, своє, людське, вона вносить в усе, що її оточує»³. Таку рису чільна дослідниця феномену шістдесятництва Людмила Гарнашинська означає, як «антропоцентричний поворот у художній свідомості шістдесятників»; поштовхом до нього стала «не тільки реанімація травмованої психіки повоєнної людини, а й усвідомлення нею

¹ И. Хейзинга, *Homo Ludens*, Москва 1992, с. 140.

² Там само, с. 140.

³ С. Крижанівський, *Нове життя нового прагне слова*, «Літературна газета», 1961, 17 листопада.

всесильності, адже вона зуміла витримати тиск недавньої війни, відбудувати зруйноване народне господарство і вийти на космічні орбіти людиною-переможцем»⁴.

Явище українського літературного шістдесятництва Людмила Тарнашинська схильна розглядати передусім як київське, столичне, бо саме в столиці, на її думку, склалися такі суспільно-історичні й культурологічні обставини, які обумовили «ситуацію зустрічі» в одному локалізованому просторі певного кола (...) людей, об'єднаних жагою самоствердження, яке щасливо вписалося (...) в «горизонт очікування» самого суспільства»⁵. Проте активно вивчаючи творчість Василя Стуса, Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Василя Симоненка та інших представників «золотої пекторалі» ХХ століття, не слід забувати і про багатьох інших, «розчинених у масі СПУ «майстрів часу», – представників інших регіонів України, яких сьогодні, на жаль, «територіальні кордони» перетворюють на «знаки культурно-історичної відчуженості: львів'ян не знають в Одесі, харків'ян – на Закарпатті...»⁶. Сьогодні на часі поглиблені студії регіональних складових цього багатогранного явища, що криють у собі величезні наукові перспективи. В даному випадку ми лише означимо контур одеського шістдесятництва у його найбільш репрезентативних поетичних фігурах.

60-ті роки в Одесі стали роками могутнього національного і духовного піднесення. До Одеси часто приїздили Василь Симоненко, Василь Стус, Микола Вінграновський, Лесь Танюк, інші представники українського культурного відродження. В межах університетського літстудійного осередку тут виросла когорта відомих поетів, письменників, літературних критиків: Микола Холодний, Анатолій Колісниченко, Олекса Шеренговий, Богдан Сушинський, Григорій Клочек, Володимир Яворівський, Петро Осадчук та ін. В одній зі своїх поезій Олекса Різниченко згадує:

*Філфак Одеси – диво з див,/Жива оаза українства,
Приваблював, кував, плодив/Майбутнє наше яacobинство.
Філфак нам був екскурсовод,/По всіх століттях нас проводив.
Ми пізнавали свій народ/Себе шукаючи в народі...⁷*

⁴ Л. Тарнашинська, *Сюжет доби: дискурс шістдесятництва в українській літературі ХХ століття*. Київ 2013, с. 311.

⁵ Л. Тарнашинська, *Сюжет доби: дискурс шістдесятництва в українській літературі ХХ століття*, Київ 2013, с. 177.

⁶ Д. Дроздовський, *Олекса Різниченко – шлях безумної подорожі*, <http://ruthenia.info/txt/drozdosky/rizn.html>

⁷ Там само.

Кінець 50-60-і роки в Одесі літературній позначились розквітом насамперед україномовної поезії, бо поетична богема Південної Пальміри у цей час суттєво поповнювалась молодими юнаками, вихідцями із сіл та містечок Південної та Центральної України. Загалом, це був, за словами Ірини Жиленко, час *«найвищої потреби суспільства в поезії»*⁸. Одеський прозаїк-шістдесятник Анатолій Колісниченко відзначив, що створений тоді образ

«одеської артбратії» відрізнявся від інших “богемних островів” особливою, нехай дивнуватою, вишуканістю, справжнім артистизмом, інтелігентністю, гостротою мислення (логічного, суперечливого і художнього) ... Все це, напіванархічне, іноді напівбалаганне і різнолике своєю ментальністю, велике, як світ, явище, було нанизане на “жизненную ось Одессы” (Аркадий Львов) ... «Так, це був «ще не Париж», але щось близьке, що нагадувало ауру «Свята, яке завжди з тобою» – a la Paris»⁹

[Переклад мій – Т. М.]

Образ Одеси у творчості одеських поетів-шістдесятників як старшої (Іван Рядченко, Юрій Трусов, Олександр Уваров, Михайло Львов, Віктор Бершадський, Григорій Поженян, Ігор Неверов, Володимир Домрін, Євген Бандуренко, Володимир Гетьман) так і молодшої (Борис Нечерда, Станіслав Стриженюк, Валентин Мороз, Олекса Різниченко, Дмитро Шупта, Олекса Шеренговий, Віталій Березінський, Станіслав Канак та ін.) когорти поставав насамперед через природні (море, лиман, степ, рослинність), культурно-цивілізаційні (порт, гавань, Привоз, парки і сквери, фонтани, театри, пам'ятні місця) та екзистенційні топоси (простір, пам'ять, час):

*Фонтан Великий снівсьь ночами,/ крізь темінь зорями сіяв,
і світлячок пускався вплав,/ пробуджений передчуттями.
Казковою ставала яв,/ і берег дибився над нами,
і море, збуджене вітрами,/ хтось під намети гнав і гнав,
хтось делікатними руками/ серця і душі нам стискав
і, пригорнувши, цілував,/ зачудувавшись разом з нами
з казковости і хвиль, і трав,/ з нетямности нічної гами»*

(Олекса Різниченко, 1965)¹⁰.

Стосовно змістового наповнення поняття «шістдесятництва», слід зауважити, що це в більшій мірі не стільки поколіннєве, скільки духовно-культурне явище. До явища «шістдесятництва» сьогодні прийнято

⁸ І. Жиленко, *Ното feriens. Спогади*, Смолоскип, Київ 2011, с. 52.

⁹ А. Колісниченко, *Поет, уходящий в миф*, «Вечерняя Одесса», 1998, 14 июля (№ 109).

¹⁰ Олекса Різниченко – шлях безумної подорожі, <http://ruthenia.info/txt/drozdovsky/rizn.html>.

відносити насамперед ідеалістично налаштовану молодь, яка прагнула надати соціалізму національного і людського обличчя. Це люди, які прагнули боротися з системою. Тут слід цілком погодитися із проникливою думкою Людмили Тарнашинської, яка, відштовхуючись від тези Карла Ясперса про те, що *«єдиної ситуації для людей одного часу не існує»*, виділяє три основних поняття дискурсу шістдесятників: 1) літературу 1960-х рр. як історико-хронологічне поняття – ширше, ніж літературне шістдесятництво; 2) всередині цієї літератури 1960-х рр. – літературне покоління, що його умовно можна назвати шістдесятниками (народжених між 1928 та 1940-1947 роками; 3) пасіонарна генерація українських шістдесятників, яка *«завдяки цій пасіонарності виокремилася зі свого покоління громадянським нонконформізмом стосовно тоталітарної влади та спробами максимально модернізувати монументалізовану соціалістичними канонами літературу, спираючись на досвід як письменників Розстріляного відродження, так і зарубіжних авторів»*.¹¹ На думку В. Лісового, до шістдесятників відносяться насамперед люди певного типу, *«творчість і поведінка яких мали ознаки викличності»*.¹² Саме на них ми і зосередимо увагу.

В кінці 1960 року, засуджений військовим трибуналом Одеського військового округу ще у 1945-му до 25 років позбавлення волі, до Одеси повертається Святослав Караванський. Його звільняють після 16-и років ув'язнення. У 1962 р. він вступає до заочного відділення філологічного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. Талановитий мовознавець, ерудит, перекладач з англійської Вільяма Шекспіра і Шарлоти Бронте, Караванський працює в редакції обласної газети *«Чорноморські новини»*. Саме ця постать стає своєрідним центром одеського дисидентського руху. В одній зі своїх поезій Олекса Різниченко так згадує його:

*Мов Голяф, наш Святослав/Між нами, юними, здіймався.
Він жартома таке здіймав,/Що кожен з нас би підірвався.
Ледь усміхавшись, коли ми/Звертали мимохідь увагу
На жаргонізми Колими./Крилаті вислови ГУЛАГу.
Він був між нас один, як перст...¹³*

Занепокоєний процесом русифікації шкіл і вищих навчальних закладів, Святослав Караванський відсилає позов до Прокурора України проти Міністра вищої і середньої освіти Даденкова, що шокувало тогочасних представників міської влади¹⁴. У 1965 р. він пише статтю *«Про*

¹¹ Л. Тарнашинська, *Сюжет доби: дискурс шістдесятництва в українській літературі ХХ століття*, Академперіодика, Київ 2013, с. 175-176.

¹² В. Лісовий, *Спогади*, «Сучасність», 2011, №11, с. 208.

¹³ Олекса Різниченко – шлях безумної подорожі, <http://ruthenia.info/txt/drozdosky/rizn.html>.

¹⁴ Там само.

одну політичну помилку», яка порширюється самвидавом, за що його знову більш ніж на 8 років без суду і розслідування відправляють досиджувати 25-літній термін у таборах суворого режиму. Усього в неволі Святослав Караванський провів 31 рік. Відомо, що, перебуваючи у Володимирській в'язниці, він зібрав свідчення в'язнів – учасників і свідків розстрілу польських офіцерів у Катині, підготувавши про це статтю.¹⁵ У листопаді 1979 року він емігрував разом із дружиною до США. Святослав Караванський – людини високої культури. За спогадами Олекси Різниченка, в його оселі була сила-силенна цікавої забороненої на той час української літератури двадцятих-тридцятих років,

«скільки томів Винниченка – я почав там брати і читати все! “Записки кирпатого Мефістофеля”, “Чесність з собою”, “Рівновага”, “Заповіт батьків”, новели, п’єси... А Фантастика?! Це якесь диво! Чисті, прозорі романи Олеся Бердника – це відкриття української душі, українських дол! Владко, Трублаїні!! Єфремова “Час Бика”, усе Стругацьких – ми сприймали ці речі, як антирадянську літературу, як пісні Висоцького. Станіслав Лем – геніальні речі! Цілком антирадянські... Микола Вінграновський, Василь Симоненко! Іван Драч, Ліна Костенко, словник Грінченка, прекрасний сатирик Самійленко. А гори самвидаву! Світлана Алілуєва, академік Сахаров, Іван Дзюба, Валентин Мороз, Микола Холодний (у самвидаві)... Звідси інтелектуальність, звідси гуманістичність нашого руху – від засвоєних книг!»¹⁶.

У поезії, присвяченій дружині Святослава Караванського, «в’язню сумління» Ніні Строкатій, Олекса Різниченко означає коло талановитої одеської молоді, яка жила ідеями національного відродження:

*Важачи майбутнім і кар’єрою,/Покоління юного послі,
На очах у хижої імперії/До квартири Вашої йшли:
Стус Василь, Марія Овдієнко,/Обух Діма, Леонід Тимчук,
Могильницька, Ганна Михайленко,/Барладяну... Хто ще не зайчук?
Кожен ніс, мов бджілка, крихту віри,/Краплю честі, дозу доброти,
Порцію порядності і міру/Гідності чи дрібку красоти.¹⁷*

Поет-шістдесятник Олекса Різниченко (Різників) став справжнім духовним учнем і продовжувачем справи Караванського. Двічі репресований (1959–1961 та 1971–1977 рр) він відбув у таборах сім років. Перший вірш поета був надрукований ще 1952 року. За його спогадами, разом із групою літстудійців він складає текст листівки, скерованої проти диктатури партії та поширює її в Кіровограді і Одесі під час роковин

¹⁵ Там само.

¹⁶ Олекса Різниченко – шлях безумної подорожі, <http://ruthenia.info/txt/drozdovsky/rizn.html>.

¹⁷ Там само.

Великої Жовтневої соціалістичної революції, 7 і 8 листопада 1958 року. За це отримує півтора роки в'язниці суворого режиму в Мордовських таборах, які стали для нього школою національного гарту, ще більше зміцнили його переконання. 1968 року Різників закінчив філологічний факультет Одеського університету, де власне і познайомився зі Святославом Караванським, після арешту якого продовжив боротьбу за посилення національної складової освіти. Зокрема, він поширював фотокопії забороненої праці Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація», написав до редакції «Літературної України» відкритого листа на підтримку автора¹⁸. У своїх поетичних спогадах Різниченко пригадує, як у 65-му одеська молодь вперше пішла колядувати, співати українські пісні, як було створено український хор зі студентів та робітників:

*Щорік строкатіла Одеса/Коли святі колядники
Повиривавись із-під преса/Стікались під ялинки.
Чи уливались в квартири/Строкатістю вишиванок,
Чи закрутивись граєм-виром,/Вливались в пісню і танок...*

*.....
Це так строкатило Одесу -/Різдово у душах, мов свіча!
А змій-горинич кадебістський/З досади голову втрачав
(«Колядування новорічні»).*¹⁹

У 1971 році серед трьох осіб, арештованих в Одесі, були Ніна Строката та Олекса Різниченко, засуджений на п'ять з половиною років ув'язнення у Пермському таборі суворого режиму, де згодом помер В. Стус та створено музей ГУЛАГу. Його перша, підготовлена до друку у 1969 році поетична збірка побачила світ лише 1990-го.

Олекса Різниченко належить до поетів, які свідомо обрали боротьбу з системою. Народившись 1937 року, він, за власним зізнанням, ніби успадкував чиюсь душу – коли ішли розстріли, коли тисячі, мільйони людей убивали: «Я іноді так собі міркую, що... оці душі, що літали наді мною, – це ж були ті душі, які тої ночі вирвались із розстріляних сталінськими чекістами заарештованих людей».²⁰ Тому поет змолоду і усвідомив своє життя, як викуп...

Одним із молодечих захоплень поета стало вивчення польської мови, котру він вивчив самотужки, читаючи уже з 1962 року. Поет згадує:

«В Одесі був магазин іноземної літератури, де я купував чимало цікавого. Приміром Сенкевіча “Вогнем і мечем”, “Камо грядеши?”

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

Я передплачував чимало газет і журналів польських: «Nowe Widnokreǳi», «Polityka», «Żołnierz Wolności», «Przekrój» ... Мозаїка англійська, французька, з яких вивчав ці мови.. У кіосках можна було купити журнали. А в Польщі цензура була набагато слабша, поляки все-таки були більш цивілізовані, ніж московські Собакевичі. Скільки я вчитав там корисного! Наприклад, твори Фрейда, кібернетика, генетика, морганізм так званій...».²¹

Контекст польського письменства неодноразово виникає у творчості письменника. Ось він пригадує етап:

«Тут вперше побачив, що таке Росія. Україною їхали – біленькі хатки, садочки, краса така, а там уранці дивлюся – що таке? Голий белебень, стоїть якась чорна хатка, жодного дерева, хвіртка перекошена. Як Міцкевич писав, що покладуть кілька тих бровен одне на одне і зовуть це домом, а кілька таких домів називають гродом. У нього є «Droga do Rosji»: «Kraina biala, pusta i otwarta, jak zgotowana do pisania karta» – прекрасна поема. І ось я пишу віршик:

*Прости, дорога Україно,/я кидаю вперше тебе,
незвідана доля закине/мене за Уральський хребет...*

*Чарівнії ночі духм'яні,/як довго не бачити вас?
Як довго в важкому чеканні/Вбирати в багаття прикрас?²²*

Іншого разу, розмірковуючи над проблемою брутального нищення моральних начал у людині в умовах тоталітаризму, коли відбувалися «дивовижні перетворення душі людини – вона знала-думала одне, а говорила і робила (мусила!) інше», поет знову апелює до «польського» контексту:

«Можє, це є одна з видозмін «валєнродизму» Міцкевича-Франка??. здаватися таким, як усі навколо, або роботом, як у чудовій новелі Станіслава Лєма про Йона Тихого із серії оповідань «Зоряні щоденники Йона Тихого». Там описана планета, на якій владу захопили роботи і ведуть шалену пропаганду проти Людей, які експлуатують роботів, і хочуть розпочати війну проти Землі. Йон Тихий, прилетівши туди (звичайно ж у скафандрі робота!), поживши між роботами, виявляє, що всі роботи на цій планеті насправді є Людьми у роботських скафандрах, присланими, як і він, з Землі! І я сам бачив, що всі мої знайомі в душі були противниками більшовизму, але – служили йому!! Терпіли його!

*Так і ми – прикидаємось підло,
Що зміліли, пригасли мов,
Що – яскраві колись – поблідли
І не роз-іскримося знов.*

²¹ Там само.

²² Там само.

*Прикидаємось, ходим потай
по віднятій своїй землі,
Набираєм води у рота,
буцім тихі ми й замалі... (уривок із поеми «Окупація»)²³*

Знаковою постаттю одеського літературного шістдесятництва став Борис Нечерда (1939 – 1998) – посмертно удостоєний звання Лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка за 2000 рік (за збірку поезій «*Остання книга*»). Уже перша поетична збірка Нечерди «*Материк*» (1963) засвідчила прихід у літературу талановитого самобутнього поета із виразною творчою індивідуальністю. Одну з найприкметніших рис його стилю тонко помітив критик Богдан Сушинський, означивши її як тяжіння до притчевої афористичності, яка послідовно і виразно простежується від першої до останньої збірки поета. У програмному вірші «*Материк*» поет визначає основне смислове ядро поезії, покликане символічно увиразнити складність і амбівалентність духовного пошуку Людини. Опозиція Острова як «суб'єктивізованого, відстороненого, погордо самотнього „Я”²⁴, і Материка як знаку розчинення в спільноті свого народу, історії, культури, своєї землі і материнської домівки стає наскрізною. У своєму духовному проростанні людина ніби розіп'ята між цими двома початками: однаково рівними потребами виокремлення, самореалізації, і розчинення – повної віддачі себе служінню людству. Втеча на Острів може бути лише тимчасовою, інакше її можна розцінити як зраду. Кожен має прагнути Материка:

*І стає важкувато
дихать,
і мене обпікає сором,
якщо ходить
між нами тихо
той, хто зрадив нам
тимчасово.
Люди,
ми караємо часто
з остраху.
Хто ми –
судді чи матері?
Поможіть же,
коли він з острова –
вплав рушає
на материк.²⁵*

²³ Там само.

²⁴ Б. Сушинський, <http://izvestiya.odessa.ua/uk/2006/01/25/rozdumi-nad-knizhkoyu-pritchi-pro-istinu>.

²⁵ Б. Нечерда, *Материк*, Маяк, Одеса 1963.

Символічно насичена образність, «*примхливо мозаїчна композиція, оригінальний строфічний малюнок*»²⁶ першої збірки зробили її помітним явищем у всеукраїнському масштабі. Критика писала, що Борис Нечерда «*відкрив свій материк поезії*»²⁷. У виданій 1964 року поетичній антології «*День поезії*» твори молодого поета постали поруч із творами класиків Павла Тичини, Миколи Бажана, Андрія Малишка, Василя Мисика тощо. Високо оцінив майстерність поета і Василь Стус, вказавши у своїй статті «*На поетичному турнірі*» на вірш Павла Тичини «*Срібної ночі*» як зразок «*найдовершенішої композиції*» та на «*дуже вдалу композицію*» віршів Ліни Костенко і Бориса Нечерди».²⁸

Пошук та осмислення великих істин буття, таємниць душі складає основне концептуальне поле наступних збірок поета – «*Лада*» (1965) і «*Барельєфи*» (1967). У них, зокрема, поет глибоко і талановито осмислює болючий духовний досвід сталінізму та його трагічних наслідків:

*А десь, в окремо взятій,
одній шостій,
од супісків казахських до колим
згулажитья умом і кістю зжовкне,
і віру строцить низка
поколінь (поема «Данте»)*²⁹.

Проникнення, осягнення і своєрідне прагнення розпізнати сутність історії, змінності людських поколінь, неперебутність людського досвіду – ось коло філософсько-цивілізаційних осягнень автора:

*Щільніша світ. Все
менше тайн і страху.
І простота виборює
увагу,
неначе довговічний
барельєф.
Неначе довговічний
барельєф
з зображенням
безносого тирана,
вчорашний день
на сьогодні рани
цілющу частку ясності
проллє.*³⁰

²⁶ Б. Сушинський, <http://izvestiya.odessa.ua/uk/2006/01/25/rozdumi-nad-knizhkoyu-pritchi-pro-istinu>.

²⁷ Материки Бориса Нечерди, «Думська площа», 2000, 17 березня.

²⁸ В. Стус, «На поетичному турнірі», «Дніпро», 1964, № 10.

²⁹ Б. Нечерда, *Лада*, Маяк, Одеса 1965.

Поетичний спадок Бориса Нечерди налічує дванадцять збірок, опублікованих за життя поета. Хоча доля не була до нього сприятливою. Його відгранений тонким філософським інтелектом талант не приймав кон'юнктури, не збігався з офіційною партійною ідеологією. Нечерда належав до тієї когорти шістдесятників-нонконформістів, які чинили почасти мовчазний внутрішній опір системі. «Я жив, як міг, я не лукавив...», – скаже він в одній зі своїх поезій. Поет підтримав дисидентський рух. Цей рух був органічно близьким його неспокійному творчому духу. На знак протесту проти арештів упродовж 1972–1978 років він відповів творчою мовчанкою. Станіслав Стриженюк висловив думку, що причиною мовчання поета стала його творча дружба з провідними шістдесятниками – Іваном і Надією Світличним, які напередодні арешту гостювали в Одесі в Бориса, знайомство з Василем Стусом, Гр. Тютюнником, Михайлом Слабошпицьким.³¹ Упродовж двадцяти років, фактично до перебудови, ім'я письменника не з'являлося на сторінках столичних журналів, хоча його поезія була добре відомою за кордоном – у Канаді, Болгарії, Румунії, США.

Однією із провідних у творчості Нечерди-поета стала урбаністична тема. За вдалим спостереженням Валентини Саєнко, «міський темпоритм присутній уже в перших його публікаціях і в подальшому тільки нарощував оберти. Одеса з її романтичним колоритом, морем, платанами, мальовничим масвом прапорів на чужоземних судах у знаменитому порту, дюком Рішельє на Приморському бульварі та іншими дивами – плідно позначилися на поезиці Нечерди».³² Художня візія Одеси, вочевидь, своєрідно компенсувала ту духовну порожнечу, яку в творчій ізоляції переживав поет, гармонізувала його стосунки зі світом, наснажувала.

У 1962 році у часописі «Смолоскип» була опублікована стаття О. Зінкевича під назвою «Молода поезія в Україні. Поети-«шістдесятники», де серед митців молодого постсталінського поповнення поруч із Ліною Костенко, Тамарою Коломієць, Володимиром Лучуком, Миколою Сомом та ін. згадувалося й ім'я одеського поета Станіслава Стриженюка.³³ Станіслав Стриженюк (1931) належить до тієї когорти поетів, яким «духовна ситуація» 60-х не зашкодила реалізувати свій творчий потенціал. Свої перші поезії він надрукував ще у 1956 році в колективній збірці «Голосом серця». Згодом одна за одною з'являються його поетичні збірки: «В братнім краю» (1957), «Земля орлів» (1960), «Рубікон» (1962), «Моя Платанія» (1967), «Журавлинь» (1968), «Пасати –

³⁰ Б. Нечерда *Барельєф*, Маяк, Одеса 1967.

³¹ С. Стриженюк, *Ув очі істини*, «192 сходинки», 1999, № 7.

³² В. Саєнко, «Ярешиківський одесит, або мамай без коня»: творчість Бориса Нечерди, «Рідний край», 2012, №2 (27).

³³ О. Зінкевич, *Молода поезія в Україні. Поети-«шістдесятники»*, «Смолоскип», 1962.

вітри постійні» (1970) та ін. Образ міста у творчості поета тісно пов'язаний із морем і портом. Море найчастіше символізує неспокій шукань, органіку творчості, духовну міць людини. Гартування волі, мужності, сили характеру виступає прикметною рисою ліричного героя його поезії:

*Де урагани водяться –
Там капітани родяться,
Де бурі ятаганамі
Гривасті хвилі жнуть,
Усе життя отам вони,
Отам вони й живуть.
.....
Від бурі біснуватої
Стають залізно-злі...³⁴*

Поезія Стриженюка – легка і прозора, він на диво органічний, здатний створювати миттєве враження, чіткий малюнок дісності:

*Дівча танцює хула хуп – гоп ля, гоп ля,
Зривається усмішка з губ і теж кружля.
Розкрила руки – цілий світ охопить вмить,
А стан у сяєві орбіт, як вісь, бринить...*

Героїка буднів, радість творчості, долання нових рубежів, натхненний труд сучасників – ось коло проблем у поезії Станіслава Стриженюка, які поставили його в ряд найвідоміших українських поетів-шістдесятників Одеси. Закінчивши Літературний інститут ім. Горького в 1963 році, згодом, перебуваючи на посадах начальника Одеського обласного управління культури, головного редактора Одеської кіностудії, відповідального секретаря Одеської організації Спілки письменників України, Стриженюк вносить свій вклад у культурний розвиток міста 70-80-х років ХХ століття.

Розглянуті у статті постаті трьох найбільш репрезентативних фігур україномовної літературної Одеси засвідчують складність і неоднорідність одеського літературного шістдесятництва, у якому виразно простежуються і дисидентській (Олекса Різниченко (Різників), і нонконформістській (Борис Нечерда), і «лояльний» типи творчості (Станіслав Стриженюк).

³⁴ Станіслав Стриженюк, *Капітани*, «Самое синее в мире...», Одеса 1971, с. 135.

Бібліографія

- Дроздовський Д., Олекса Різниченко – шлях безумної подорожі, <http://ruthenia.info/txt/drozdovsky/rizn.html>
- Жиленко І., *Номо feriens*. Спогади, Смолоскип, Київ 2011, с. 52.
- Зінкевич О., Молода поезія в Україні. Поети-«шестидесятники», «Смолоскип», 1962.
- Крижанівський С., Нове життя нового прагне слова, «Літературна газета», 1961, 17 листопада.
- Лісовий В., Спогади, «Сучасність», 2011, №11.
- Саснко В., «Ярешківський одесит, або мамай без коня»: творчість Бориса Нечерди, «Рідний край», 2012, №2 (27).
- Стус В., На поетичному турнірі, «Дніпро», 1964, № 10.
- Тарнашинська Л., Сюжет доби: дискурс шістдесятництва в українській літературі ХХ століття. Київ 2013.

Tetyana Meyzerska

ODESSA POETS OF THE SIXTIES

Summary

Odessa of the period of the sixties was the centre of rapid development of the new industrial-urbanistic culture. At that time Ukrainian poetry was flourishing, as large numbers of young people from Southern and Central Ukrainian villages and small towns arrived in the Southern Palmira and joined its poetic circles. The University Literary circle became the home for the whole generation of famous poets, writers and critics, namely Mykola Cholodny, Anatoliy Kolisnychenko, Olexa Sherengovyi, Bohdan Sushynskiy, Hryhoriy Clochek, Volodymyr Yavorivskiy, Petro Osadchuk, Olexa Riznychenko etc. As the phenomenon of the sixties was not homogenous, we will focus on the most prominent representatives: the dissident (Olexa Riznychenko (Riznykiv), 1937), the non-conformist (Borys Necherda, 1939 - 1998), and the one who managed to realize his creative potential despite the “spiritual decline” of the sixties (Stanislav Stryzheniuk, 1931).

Having been twice repressed (1959–1961 and 1971–1977), Olexa Riznychenko created a curious poetic portrait of the dissident Odessa of the sixties. His worldview was greatly influenced by Svyatoslav Karavanskyi, a talented linguist and a translator from English, who was the central figure of the dissident movement in Odessa at the beginning of the sixties. Besides, having mastered the Polish language, he had a rich source of information in Polish periodicals of that time, e.g. «*Nowe Widnokręgi*», «*Polityka*», «*Żołnierz Wolności*», «*Przekrój*». Among his literary inspirers were A. Mitskievich, S. Lem.

Borys Necherda (1939–1998) was another prominent representative of Odessa sixtiers. He was posthumously awarded the Laureate of Taras Shevchenko National Prize title. The author’s first collections of poems (*The Mainland*, 1963, *Lada*, 1965 and *Bas-reliefs*, 1967) reveal the painful spiritual experience of an individual in the totalitarian society and demonstrate his taste for parabolic aforistic forms. Having absorbed the rebellious ideas of the sixties, Necherda supported the dissident movement. At the same time his acquaintance with the prominent sixtiers (I. Svitlychnyi, V. Stus, G. Tiutiunyk, M. Slaboshpytskyi etc.) actually made him an officially recognized poet. Urbanistic theme was one of the leitmotifs of his poetry, which made up for his isolation and harmonized his relations with the outer world.

The main theme of Stanislav Stryzheniuk's (1931) poetry is every-day life heroism, the joy of the art and creative work, inspiration and the work of his contemporaries. His first collections of poetry *In the Fraternal Land* (1957), *The Land of Eagles* (1960), *The Rubicon* (1962), *My Platania* (1967) brought him fame and made him one of the most prominent Ukrainian poets among the sixtiers of Odessa.

Key words: the Sixtiers, poetry, dissidence, non-conformity, loyalty, natiocentrism, type of creative work, urban motives.

Ключові слова: шістдесятники, дисиденти, нон-конформізм, лояльність, націоналізм, творчість, урбаністичні мотиви

МЕЙЗЕРСЬКА ТЕТЯНА СЕВЕРИНІВНА – доктор філологічних наук, професор кафедри теорії та історії світової літератури Київського національного лінгвістичного університету. Автор понад 140 наукових праць. До сфери наукових зацікавлень належать історія української літератури та літературної критики, компаративістика, культурологія, методологія гуманітарних наук (зокрема, міфопоетика, наратологія, структуралізм), теорія літератури. У колі теоретичних досліджень – проблеми психології художньої творчості, сугестивності художнього слова, особливостей метафоричного та міфологічного мислення, імагінативності та агональності як складових поетики. Активізує думки про містичні та езотеричні площини художньої практики. Основні праці:

- Проблеми індивідуальної міфології: міфотворчість Шевченка (монографія). - Одеса.- Астропринт.- 1996.
- Поетичні візії Лесі Українки: онтологія змісту і форми (монографія у співав.). - Одеса.- Астропринт.- 1996.
- Re-presence: відлуння Сходу в українській літературі ХІХ ст. Зб. наукових праць. Одеса.- Астропринт.- 2009.
- Франко і Кант: дискусія чи парадокс сприйняття // Іван Франко –мислитель, письменник, громадянин. – Львів. –Світ.- 1998.
- "Кремуцій Корд" М. Костомарова та "Руфін і Прісцілла" Лесі Українки: концептуалізація історії //Проблеми сучасного літературознавства. -Вип. 8. - Одеса. -Астропринт.- 2001.
- Феноменологія сміху у поетичній творчості Шевченка // Шевченкознавство: ретроспективи і перспективи. Зб праць Всеукраїнської (36-ї) наукової Шевченківської конференції. – Черкаси.- Брама України.- 2007.
- Антропологічна складова літературознавчої філософії Дмитра Чижевського Наукові записки Тернопільського національного педуніверситету. Серія: Літературознавство (27) – 2009
- Орієнтальні наративи в українській літературі ХХ ст. *Ukraina Irredenta. Literatura i język Ukrainy XX wieku / J. Poliszczuk, O. Baraniwska, T. Hodana.* – Kraków, Wydwo UJ, 2011
- У сокровенних пошуках потаємного: езотерична проблематика роману О. Сича «Уробонос» //Наукові записки КДПУ ім. В.Винниченка. Серія: Філологічні науки. Вип. 114. – 2013.- С.206-214
- «До трагічної мудрості і за її межі»: есеїстка Галини Пагутяк // Постгуманізм та віртуальність: літературні виміри / Сучасні літературознавчі студії. – Вип.10.- К. :Видавничий центр КНЛУ, 2013. – С. 232-242.